En ny Midsommarnattsdröm

HUR SKA MAN bära sig åt när man översätter Shakespeare, vara trogen och oundvikligen invecklad eller otrogen, lättflytig och oundvikligen förenklande?

Allan Bergstrand, som har utgett en nyöversättning av "En midsommarnattsdröm", är blaggedera, men lutar nog mest åt det senare. I sin strävan att göra pjäsen modern och spelbar drar han sig inte för att använda vardagsspråk, och många av vändningarna har därför blivit sådana som dem Gullberg i sina frånvarande ögonblick kan släppa ifrån sig. Bergstrand låter exempelvis den blonda Helena, som alltid är så tvetydigt som om värdet av sina egna företräden, säga till den mörkhyade och temperamentsfulla Hermia:

Jag sött! A tyst! Säg inte det igen!
Du, du är sött! Allt ditt är underbart!

Det låter bra mycket alldagligare än Hagberg, som mera trogen originalet översatte:

Skön säger du? Tag detta skön igen!
Demetrius dig älskar, själte skönа ...

Det är också vardagligare än Hallström, som här — liksom i allmänhet — ju är språkligt mindre avlägsen än Hagberg, men inte därför mycket mer naturlig; han skriver:

Du säger skönа! Tag det smickret dän,
Du skönhetsdrottning i Demetrius' bröst ...

På det vardagliga finns det många exempel i Bergstrands översättning. Hos honom får en älva säga:

Men kalle någon dig för sota Puck,
du gör hans dagsverk villigt utan
muck.

Han låter Titania, sedan hon utförligt debatterat sina äktenskapliga misshälligheter med Oberon, ta avsked med orden: "Farvall! Stannar vi längre blir det bära grå!" Och när Helena hittar Hermias sovande älskare får hon utropa:

Men vad är det? Det ligger ju en man
där!

Död? Sover han ... Men — det är ju
Lysander!

I Bergstrands formulering försäkrar Puck att han "flyger som ett skott", medan Hagberg med närmare anslutning till Shakespeare talar om hur snabbt han ilar: "så snabbа äro ej tartarens pilar". När Oberon förebrår Puck för att han genom sina misstag har kufnglat till situationen rimmar älvkungen snarlikt Karl Gerhard:

Vad har du gjort? Du har dryp kärleksasten
i den mans blick, som aldrig skulle
hitt den.

Och, för att ta ett sista exempel, när Puck förråder att han egentligen njuter av de förvecklingar han kanske inte alldeles ofrivilligt har ställt till tralar han sålunda:

Två om samma tös! Oj, oj!
Det ska bli ett vådligt skoj!
Allt som går på svigt vis,
det är min musiks precis.

Detta sista verkar närmast skrivet för fru Alice Babs röst och är ju föga Shakespeareskt. Emellertid har Bergstrands metod ändå sina obestridliga förtjänster. Versen, som inte bara har platta, utan också deklamatoriskt lyckade partier, är i stort sett lätt att läsa högt och kan genom sin relativa direkthet gott tänkas göra sig bra på scenen. Ur innanlsarens synpunkt, hans som kan gå tillbaka och ta om, ter sig dock förenklingens väg inte alltid lika skön som lättbefaren. För en modern läsare är ju själva komplexiteten och vegetationsrikedomen i den elisabetanska versen dess största tilltalande; det är just ordöverflödets stora register, abstraktionernas levande verklighet och den grammatiska rörelsefriheten som på många yngre anglosachsiska lyriker har verkat förnyande och befriande. Hagbergs översättning utgör naturligtvis inte ett fullgott substitut, men den är — om det ska behövа sägas — gjord av en stor lyrisk begåvning, vilkens diktion nästan genomgående ligger på en jämnhögt gramn nivå; därtill kommer att språket — och kanske särskilt Hagbergs medvetna arkaismer och dialektala anknytningar — redan har fått en sorts poetisk patina, som inte är alldeles omöjlig att jämföra med Shakespeareversens färg av mycket gammalt djupskiftande tege, över vilket frisk grönska växer. Alla sådana synpunkter talar för att det är en överflödsgärning att nyöversätta Shakespeare. Det är också en otacksam uppgift därför att varje ny tolkare måste lägga ner så orimligt mycket energi på att skriva någonting som inte är alltför likt Hagberg.

Ska man göra någonting är Hagberg vore det väl därför mest praktiskt att inskränka sig i första hand till korrigeringar av hans misstag; förbättringar av det slaget finns det rätt många att anteckna i Bergstrands tolkning, som uppenbarligen särskilt vinnlagt sig om att få fram bättre versioner av de ställen där Hagberg (enligt vad Nils Molin i sin studie kunnat konstatera) har följt Schlegels Shakespeare närmare än originalet. Men kunde också tänka sig att nå en eller annan punkt ersätta Hagbergs översättning med styckom som är klarare eller rent lyriskt mera lyckade. Vistonen var ju inte Hagbergs styrka, och somliga lyriska partier skulle därför må väl av en förnyelse. I Bergstrands tolkning finns det åtminstone ett sådant stycke som vore väl värt att komma med. Oberons beskrivning av Titanias viloplats i skogen:

Jag vet en sänt, där timjan och viol
och vivor växer vilt bland kaprifol
och vallrep-blygt en bladrik baldakin
över en dott av mosmos och jasmin.
Där plär Titania, trött av dans och skratt,
bland blomstren slumra många sommarnatt.

allt medan trötta älver kryper in
i ormens fällda, skimrerbranka skinn.

Det är i sin enkla ton avgjort vackrare än Hagbergs översättning och står på flera punkter närmare originalet än den gör:

Jag vet en bädd, där timjan står i flor,
Och nickande vid bland liljor gror,
Där kaprifolium allt svala loft
Står upp bland rosen och jasminers doft.
Där sov Titania många nattlig stund.
På blommor vaggad in, sin ljuva blund.
Där kryper orm ur omaljerat skinn
Så vitt, att klä en älva kryper in.

Bergstrand har dessutom haft god hand med ordlekarna i prosaavsnitten, och åtskilliga av hans idéer kunde gärna få ersätta vad som hos föregångarna verkar stelbent. Med ett undantag, emellertid: det är när Muren i spelet om Pyramus och Tisbe avbäger från scenen efter fullgjort värv och yttrar: "När muren gjort sin plikt, kan muren gå." Det är fyndigt, men nog måste det väl ändå betraktas som en väl spexartad

Nya dikter av
BENGT ÄNDERBERG
Kristofer
4: 25

BONNIERS

"Läs skratt njut!"
uppmanar de Ivan Paali i M/T.

SÄLLSAMT HÄNDER
Sagor för stora barn ritade och berättade av
Th. Th. Heine
Recensenten fortsätter:
"En magiskt förtrollande sago- och drömbok — en förhäxad trädgård full av sällsamma blommor".
Svenska Dagbladet:
"Det är sagor, fantastiska historietter, aktuella och satiriska fantasier. Han har sinne för sagans nyckfullhet och trolska liv".
GHT:
"Bokens talrika illustrationer äro alldeles kongeniala".
Presentband 12:—
Gebers

Litterära notiser.

TILL FIOLARETS mest uppmärksammade författare hör *Folke Fridell*, som slog igenom med romanen "Död mans hand", förmodligen den bästa skildring av fabriksarbete och fabriksmiljö som har skrivits på svenska — åtminstone om man undantar de norrländska skogsverken. Men "Död mans hand" var också bygd kring en idé. Fridell ville reda ut och illustrera hur det mer och mer automatiserade arbetet återverkade på arbetaren. Hans slutsats blev att det nuvarande effektivitetsbehovet har skapat ett psykologiskt ohållbart tillstånd.

Denna åsikt har Folke Fridell nu närmare utvecklat i en programartikel i Folket i Bild (nr 20), "Arbetarna och proletärdikten". Som nära nog alltid i litterära programartiklar är det även här sin egen talan författaren för. Det hindrar inte att han kan vara värd att lyssna till.

"Varför läser arbetarna hellre usel förströelselitteratur än bra proletärdiktning?" undrar Fridell. "Varför finner den enkle jobbaren det naturligt att den höge chefen livstidspensumererar på fattigaste kontorsflickan eller att romantiska schejker är talrikare än Egyptens gråhoppor på sin tid, medan samme jobbare närmast blir förbannad över att hitta en svärande rallare i en proletärskildring? Varför uppfattas det vardagliga livet som banalt och obildat medan det gestaltas i en realistisk proletärroman? Något är på tok när arbetarna hellre lyssnar på Jularbo än på Beethovens femma, hellre läser Signe Stark än riktig litteratur. Beror det verkligen endast på bristande upplysning? Nej, menar Fridell:

"Jag skulle vilja ge en annan förklaring. Smakförsämringen är orsakad av modlöshet, av verklighetsskräck. Den är lättare att leva sitt oviderdade maskinliv genom att dra en lögnslöja kring verkligheten, drömma om en tipstolvа eller en vinst på penningtotteriet och protestera när proletärlitteraturen ryeker i lögnslösare flikar." Det var annorlunda — och bättre — förr. Materiellt har visserligen arbetarna så småningom fått det bättre, och det är naturligtvis i och för sig bra. Men vad som vunnits i pengar har förlorats i frihet och därmed i människovärde.

"Så länge friheten stod som etta bland programpunkterna korresponderade proletärens attityd med målet, med egenvärderingen. Det inträdde en ödesdiger ändring när effektiviteten omppbildes från önskvärdhet till religion. Kravet på effekt står i dag högre än alla andra krav. Arbetaren ska vara effektiv i första hand — människa i andra, om det hinnes med. Denna attityd är fysiskt omöjlig. Den kommer heller aldrig att accepteras, därför att en människa aldrig kan bli en maskin. Men oviljan att böja sig för betjänstdvändigheten leder till allvarliga konsekvenser om den inte kan göras positiv, kamperedd. Flertalet arbetare är maskinbetjänter i ett storindustriellt sammanhang. Yrken sudfas ut. Arbetarna fungerar, maskinägarna bestämmer, och deras svans — expertisen — tänker. Ett kulturamshälle kan inte vila på den grunden. En fungerande människa kan inte ägera förbyrd handelsvara åtta timmar om dagen och på fritiden leva in i fullvärdig musik eller sköna livsmening hos litteraturens giganter. Därför gömmer han sig bland dussinvarorna och ökenädrtornas scheijker. Arbetarnas ovilja mot den avdöende proletärlitteraturen är en skuggboxning med verkligheten: en rädsla att se sitt eget tillstånd utan förskönande omskrivning."

*

ANNAKRONISM att i en Shakespearepjäs stoppa in en anspelning på ett känt citat ur ett Schillerdrama.

Trots de goda detaljerna förefaller det alltså vara ett slöseri att än på mycket länge företa genomgripande omtolkningar av Shakespeare. Allan Bergstrand har tidigare framträtt som översättare av tyska klassiker, och nu har han här dokumenterat sig som en textkritiskt skolad kännare av det elisabetanska dramat. Man undrar om det inte vore mer givande att nästa gång av hans hand få tolkningar av andra elisabetaner som är praktiskt taget okända för svensk publik, i första rummet Marlowe, och kanske senare också några av restaurationstidens främsta dramatiker.

Den nya tolkningen av "En midsommarnattsdröm" föreligger i en typografiskt mycket lyckad upplaga (Bröderna Lagerström, pris inb. 36: 50), där versens ofrånkomligt oroliga satsytor har fått en förankring genom att akt- och scennummer i röt placerats uppe i marginalerna. Harald Sallberg har gjort en rad trägravyrer till boken, som kanske inte allesammans förefaller lika fint fantasifulla som man kunde ha väntat sig, men som på ett utsökt omsorgsfullt sätt är tryckta direkt från stocken.

T. J—n

*

EN NY PROLETÄRDIKTNING måste — menar Fridell — här sätta in. Den uppgift skulle vara att "skala av allt som döljer livsnyckligheten", att låta sökarljuset falla på "den fribetsängtande människan i maskinens slagskuggа". Genom denna målsättning skulle den komma att radikalt skilja sig från all tidigare proletärdiktning, inte minst 30-talets, som främst riktade sig mot den ekonomiska fattigdomen. "Nästa proletärdiktning får inte stanna vid uppgiften att historiskt beskriva en gången tids usla standardförhållanden och därmed med- eller omedvetet överdeallsera nuets relativt kalorika proletärbetingelser." I det sammanhanget gör Fridell några reflexioner om sina närmast föregående kolleger:

"Bristen på aktuell proletärdiktning kanske kan förklaras med att den författargeneration som skapade proletärlitteraturen numera lever i den föreställningen att denna litteraturart fyllt sin uppgift i dubbel bemärkelse — svälten är eliminerad och genren hare fått sitt erkännande. Detta sista innebär ju också att f. d. proletärförfattare glidit in i en annan miljö och att avståndet mellan beroendeställning och diktarinbrevelse förstorats. I och för sig är det kanske inte så anmärkningsvärt att självbiografisk proletärskildring följd av litterärt erkännande och miljöövерflyttning lett fram till en s. k. avproletarisering. Utvecklingslinjen är inte överraskande. Litterärt sett innebar det väl också en högre kvalitet. Vad man kan beklaga är kanske oförmågan att leva med i den miljö man så nyss lärmat. Linjens logik bröts emellertid av att avproletariseringen åsa sedan inte följdes av nyrillskott från den andra. Ett vacuum har uppstått som endast en ny proletärlitteratur kan fylla."

Medan man väntar på den eventuella ankomst vill man gärna understryka att Folke Fridells programartikel — oavsett om den visar sig vara ett förebud eller inte — öppnar ovanligt fängslande perspektiv.

*

ÅRETS PULITZERPRIS har tilldelats Robert Penn Warrens roman "All the King's Men" (som kommer i svensk översättning i höst under titeln "Alla kungens män") och *Robert Lowells* diktsamling "Lord Weary's Castle", berättar *Sven Ahman* från New York. Något dramatiskt pris utdelades inte, fast det fanns två kandidater, O'Neills "Iceman" och Arthur Millers efterkrigspjäs. Som årets bästa biografiska arbete belönades postumt den framstående tidningsmannen Williams *Allen Whites* självbiografi, och priset för det bästa historiska arbetet gick till *James Phinney Bazrres* "Scientists Against Time", den skildring av de amerikanska vetenskapsmännens insats i andra världskriget som recenserades i Dagens Nyheter den 6 maj av Gösta W. Funke.

I. W—s

ARBETSSTUDIER PÅ FÖRFATTARE

I Nils-Olof Franzéns "Hur stora författare arbeta" (Natur och Kultur, 8 kr.), en skrift på två hundra sidor, ges en mängd upplysningar om författares arbetssätt: hur regelbundet och länge de skriver, hur fort de arbetar, hur de samlar material osv. Det är en roande genre, och många uppgifter och anekdoter i Franzéns bok är av intresse. Men i förhållande till bokens omfång är behållningen inte stor, det hela blir en samling notiser. Härtill bidrar att urvalet av behandlade författare verkar ganska godtyckligt och att något försök att ställa och lösa problem inte görs. Då Franzén — vilket inte är ofta — vågar sig på att generalisera blir resultatet knappast lyckligt. En romantiker, säga det, kan inte arbeta som en realist; för den förre är inspirationen "det berädande ögonblick som inte kunde manas fram annat än möjligen med narkotika; orimligt alltså att målmedvetet ägna ett visst bestämt antal timmar av dygnet åt författarverksamhet". För en realist som Balzac förelägger däremot "en medveten avsikt att realistiskt skildra människor och miljöer, en avsikt som bara kunde förverkligas med regelbundet arbete och åter arbete". Men någon bevisning ges alla inte för denna tes. Och varför skulle en romantisk författare nödvändigt ha en romantisk eller rättare sagt fantastisk uppfattning just om arbetssättet. Romantikerna Walter Scott, Southey och Hugo skrev under långa tider lika duktigt som realisterna Balzac och Flaubert. Godtyckligt är också att göra en liknande skillnad mellan poeter och prosaister.

H. T—n

*

NY VICKI BAUM

Vicki Baum är en mycket ojämn författarinna av underhållande romaner för en övervägande kvinnlig publik. Hon är en produkt av Weimarrepublikens Tyskland — bitter, nervös, intelligent, cynisk — och hennes genombrottsbok, "Helena Willfüer, kemist", var i sitt slag brillant. Hon har sedan skrivit rader av romaner med mera lyx än nöd, många artistiska temperamentsskildringar, många melankoliska små kärleksöden i, och den sista av dem, som gjorde ett starkt och ganska äriigt intryck, var "Marion lever". Den var mellaneuropeisk på Vicki Baums särskilda sätt. Numera bor hon i Amerika, och där utspelas hennes nya bok, *Intecknings i livet* (Bonniers, kr. 8: 50). Den är inte så bra. Den handlar om en ful, begåvad flicka som tar sig an en sött och dum flicka och av henne gör en berömd kabaret- och radiosångerska genom att ständigt blåsa in sin egen ande i det tomma skalet. Först far de till Paris för att där skaga en sorts reklamvärde, som kan slå i New York. Uppslaget är ingalunda orimligt, det påstås åtminstone att den kända sångerskan Hildegarde på Plaza är "gjord" på det viset. Men historien om Maryisynn, hennes många beundrare och mordförsöket på henne blir inte mer intressant för det. Den är för tydligt gjord efter ett recept, och så saknar miljön trots alla detaljer den rätta atmosfären. Vicki Baum är nog för europeisk för att kunna skildra amerikanskt handlande, tänkande och varande inifrån. Hon har inte acklimatiserats. vilket i och för sig inte är något klander. Slutligen lider översättningen av Lisbeth och Louis Renner av en viss tyngd, vilket knappast förbjöer stilen.

E. v. Z.

Hur blir man statstjänsteman?
Hur är befordringsgången och de nya lönerna?
När fingo vi statsministeråret och vad gör han?
I vilken rangklass på representationerna för snille och amnär?
Vad gör ÖB?
Dessa och en mängd andra frågor om vår statsförvaltning besvaras i
Allan Ingelson
"OFFICIELLT"
Domotolar, Departement och Verk
"Det är en ganska ovanlig bok: den är nämligen både bra att slå upp i och rolig att läsa."
Sv. Dagbl.
"Denna instruktiva och välgjorda bok har en mission att fylla."
Docenl C. A. Hessler i Svensk Tidskrift.
"En briljant medborgarbok."
Aftonbladet.
2:a utökade upplagan
16:50, inb. 21:—
NATUR och KULTUR

I dag i bokhandeln

Erik Asklund
MÄNNISKOR UNDER JORDEN
8: 50
"Städ i särklass bland reseroportagen från dagens Europa . . . en nytlig lisning för oss alla i smörgåsbordets förlovade land."
A. T.
Wahlström & Widstrand

RADIOTEKNISK HANDBOK
av ingenjör
ERIC ANDERSÉN
516 sidor med 260 illustr. jämte talrika tabeller och nomogram.
Vederhäftig — Aktuell
Uttömmande
Oumbärlig för alla radiotekniker, servicemän och studerande vid tekniska fackskolor. Nyskrivna avsnitt om elektronrör, ekorodio och ultrahögfrekvensteknik.
Första upplagan slutsåld på rekordtid. Beställ därför Edert ex. nu.
Prospekt med innehållsförteckning på begäran.
MELLERSTEDTS FÖRLAG
Norrlandsgatan 22 - Stockholm.
Tel. 11 84 62 — 10 80 84

Olle Hedberg

Romansviten om
BO STENSSON SVENNINGSSON
i ett band
Häft. 17:50, inb. 22:50
"I själva verket ser man först nu hur fint och fast hela den långa romansetien varit komponerad, med nästan omärkliga grepp — hur målmedvetet alla de skenbart nyckfulla episoderna fått att samverka i riktning mot slutmålet. [Olle Hedberg har] lyckats med det allra svåraste en berättare kan företa sig: att göra godhet och lycka trovärdiga."
Ivar Harrie i Expressen.
"En rad romaner utan motstycke i svensk litteratur"
skrev professor Fredrik Böök i den essay som publicerades i Svenska Dagbladet, då den avslutande delen i romanviten utkom.
En NORSTEDTS bok

...och i Kungsbokhandeln kan Ni köpa boken!

© Tingstensamlingen Publicerad med tillåtelse av Dagens Nyheter AB.